

УДК 811'111

ТИМОЩУК Т. І.

(Запорізький національний технічний університет)

ТРАНСТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ ТЕАТРАЛЬНОГО ТА ФОТОМИСТЕЦТВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКОНУ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядаються шляхи формування кінематографічного лексикону англійської мови. Одним з таких шляхів є транстермінологізація англійської лексики театрального та фотомистецтва, які складають основу терміносистеми кінематографу. У результаті транстермінологізації слова можуть повністю зберігати своє первинне значення, або зазнавати повного, або часткового переосмислення.

Ключові слова: транстермінологізація, терміносистема, лексикон, лексична одиниця, кінематографічна галузь, театральне мистецтво, фотомистецтво.

Тимощук Т.І. Транстермінологізація англійської лексики театрального та фотомистецтва як один із шляхів формування лексикону кінематографічної сфери. В статті розглядаються способи формування кінематографічного лексикону англійської мови. Одним з таких способів є транстермінологізація англійської лексики театрального та фотомистецтва, які складають основу терміносистеми кінематографу. В результаті транстермінологізації вихідні слова можуть зберігати своє первинне значення або ж їх семантика може бути повністю або частково змінена.

Ключевые слова: транстерминологизация, терминосистема, лексикон, лексическая единица, кинематографическая сфера, театральное искусство, фотоискусство.

Tymoshchuk T.I. Transterminologization of the English theatrical and photographic lexical units as a way of cinematographic lexicon formation. The article deals with the ways of the English cinematographic lexicon formation. Transterminologization of the English theatrical and photographic lexicon is regarded as the basis of cinematographic term system. In the process of transterminologization words can either preserve their primary meaning or change their meaning completely or partially.

Key words: transterminologization, term system, lexicon, lexical unit, cinematographic sphere, theatrical art, photographic art.

Словниковий склад англійської мови як відкритої нерівноважної системи постійно зазнає зміни, які спричинені факторами як внутрішньомовного, так і екстралінгвального характеру. Як зазначають науковці [Зацний 2001], у сучасній англійській мові відбуваються активні словотворчі процеси, формуються нові номінативні знаки як з матеріалу власне англійської мови, так і шляхом запозичення з інших мов. Одним із способів розвитку лексичної системи в цілому й формування та збагачення галузевих словників зокрема є транстермінологізація – використання існуючих термінів однієї галузі науки або техніки для номінації феноменів інших, здебільшого нових, сфер життєдіяльності людини. У цьому зв'язку заслуговує на увагу дослідників мови лексикон галузі кінематографу – виду мистецтва, який було створено в результаті інтеграції театрального та фотомистецтва. Оскільки в основу концепту "кіно" закладено великий шар компонентів концептуальної сфери театру та фото, це явище знайшло матеріальне втілення на лексичному рівні, а саме у терміносистемі кінематографічної галузі.

Метою даної статті є визначення ролі транстермінологізації у формуванні лексикону кіногалузі, а також встановлення видів семантичних модифікації, якими супроводжується процес міграції лексичних одиниць з одної терміносистеми в іншу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- визначити сутність поняття "транстермінологізація";
- розглянути явище транстермінологізації як одного із основних шляхів формування лексикону кінематографічної галузі;
- охарактеризувати лексичні одиниці, які були перенесені із терміносистем театрального та фотомистецтва в терміносистему кіногалузі;
- визначити роль транстермінологізації у формуванні лексикону кіногалузі.

Об'єктом дослідження є англійський лексикон кінематографічної галузі, театрального мистецтва та фотомистецтва.

Предметом дослідження є явище транстермінологізації лексичних одиниць сфери фотомистецтва і театру як механізму формування й розвитку терміносистеми кіно.

Лексикон театральної, фото- та кіногалузі можна розглянути в рамках теорії термінологічних полів – відкритих нерівноважних систем, які взаємодіють між собою та здатні адаптувати елементи інших полів. На нашу думку, у деяких випадках поняття термінологічного поля (терміносистеми) слід ототожнювати із поняттям лексико-семантичного поля, адже їхні елементи об'єднуються спільною інтегральною ознакою, мають спільний компонент значення та формуються за принципом ядра та периферії. Але поняття лексико-семантичне поле має ширше значення, оскільки охоплює одиниці як лексичного, так і синтаксичного рівнів мови. У нашому дослідженні, ми ототожнюємо ці два поняття, оскільки маємо за мету аналіз одиниць лексичного рівня.

Слід зазначити, що процес взаємодії лексичних одиниць є багатовекторним, а ендосистеми словника не мають чітких меж. У результаті кооперації різних системних угруповань словника мови відбуваються кількісні та якісні зміни їхніх конститuentів, які можуть, зокрема, бути наслідком "запозичення" елементів однієї ендосистеми іншою (іншими). Аналіз терміносистеми кінематографічної галузі свідчить про те, що база для її формування була створена шляхом часткової інтеграції елементів англомовних терміносистем театрального та фотомистецтва.

Якщо розглядати терміносистему кінематографу в широкому сенсі, як мистецтво, то можна сказати, що явище міграції термінів з однієї термінологічної системи до іншої спричинено розширенням сфери функціонування мистецтва та його інтеграцією з науково-технічною галуззю. На початковому етапі розвитку нової терміносистеми спостерігається взаємодія периферійних ділянок спеціальної лексики семантичного поля "мистецтво" та інших полів, з якими воно перетинається [Суродейкіна 2008, с. 13]. У нашому випадку відбувається взаємодія елементів семантичних полів "театр" та "фотомистецтво".

Так, у терміносистемі кінематографу співіснують дві пізнавальні концепції – театр і фотомистецтво. Їхні теоретична та поняттєва бази слугують основою для новоутвореного виду мистецтва – кінематографу. Галузеві терміносистеми, взаємодіючи одна з одною, не лише взаємозбагачуються, але й можуть слугувати джерелом для формування терміносистеми інноваційної науки або технічної галузі. Ці терміносистеми нерідко мають частину спільного термінологічного фонду. Міграція термінологічних елементів, у свою чергу, здійснюється у формі таких явищ, як ретермінологізація та транстермінологізація. Розглянемо докладніше останній із зазначених процесів.

Транстермінологізацією називають перенесення готового терміна з однієї дисципліни в іншу з повним або частковим його переосмисленням та перетворенням у міжгалузевий омонім [Суродейкіна 2008, с. 16]. Таке явище є характерною рисою для англійської мови. Міграція елементів спричиняє кількісне збагачення лексики на рівні мовлення у вигляді нових номінативних одиниць, а також якісне – набуття лексемами нових значень [Гумовська 2000, с. 19]. Проаналізуємо лексичні одиниці кінематографічної галузі, які сформувалися в результаті транстермінологізації.

Так, найчисленнішою серед лексичних одиниць, які складають основу терміносистеми кіногалузі, є група термінів, запозичених зі словника театру. Ці транстермінологізовані лексеми можна розподілити по таким тематичним групам:

- 1) професії (*actor, director, producer, costume designer, set decorator, boom operator* etc.);
- 2) акторська майстерність (*debut, happening, acting, gag, ham, misact, role, fluff* etc.);
- 3) жанри (*drama, musical, comedy, mystery* etc.).

Дослідивши одиниці словника мистецтв, ми знайшли такі спільні для обох галузей одиниці, як *actor* (*film actor, play-actor*) – "актор", *key-actor* – "головний актор", *actress* – "акторка", *director* – "режисер", *producer* – "режисер-постановник", *stage manager* – "помічник режисера", *costume designer* – "художник по костюмах", *set decorator* – "художник-декоратор", *extra* – "статист", *prompter* – "суфлер", *boom operator* – "кранівник", *property master* – "реквізитор", *on set dresser* – "декоратор", *usherette* – "білетерка". Зазначені лексичні

одиниці позначають професії, які є спільними як для сфери театру, так і для кіно. У даному випадку під час міграції елементів з однієї терміносистеми в іншу значення слів розширилось, оскільки у результаті транстермінологізації одиниць терміносистеми театру до семантичної структури семантичних дериватів додалася сема "пов'язаний із кіно".

Ще однією із спільних тематичних груп театру та кіно є акторська майстерність. Власне поняття акторської майстерності лишилось незмінним, тому й лексеми, які позначають виражальні засоби, перейшли в терміносистему кіногалузі без значних семантичних модифікацій. Це явище ілюструють такі приклади, як *acting* – "акторська гра", *part, role* – "роль", *artist* – "артист", *guest actor* – "запрошений актор, тобто такий, що не належить до основного складу акторів театру (або кіностудії)", *comedian* – "комедійний актор", *villain* – "головний злодій в п'єсі", а звідси і в кінострічці, *misact* – "непідходяща роль", *gag* – "комічний вставний номер", *ham* – "погана акторська гра", *fluff* – "погано вивчена роль". Поняття "давати спектакль" та "презентувати фільм" позначається лексемами-синонімами *present, render*, а слово *debut* позначає "акторський дебют", словосполучення *heyday of fame* – "вершину акторської слави". Кіносценарій та сценарій театральної п'єси, драми мають однакове вираження номінативною одиницею *script*. Похідними від даної лексеми є *filmscript, shooting script, movie script*, виражені складними словами та словосполученнями.

Слід зазначити, що саме лексеми, що входять до семантичного поля "акторська майстерність" виступають сполучною та нерозривною ланкою між терміносистемами кінематографічної та театральної галузей. Це те, що об'єднує ці дві сфери знань та виступає спільним ядром для двох терміносистем.

Театральні жанри, перенесені у сферу кіно, залишились також незмінними як на поняттєвому, так і на формальному рівнях, тобто значення слова не зазнало жодних змін: драма (*drama*), комедія (*comedy*), мелодрама (*melodrama*), мюзикл (*musical*), релігійна драма (*mystery*) тощо. Винятком є театральне слово *action* – "сценічна дія", яке в результаті семантичної деривації набуло значення драматичного жанру фільму *action*, що характеризується нестримними діями головного героя, бійками, автомобільними переслідуваннями, вибухами, стріляниною. Мовна одиниця *the call* у терміносистемі театру позначає "виклик актора на сцену", а у сфері кіно набула значення "списку акторів, які знімались у головних ролях, зазвичай вказаних у титрах на початку фільму". У процесі транстермінологізації ця одиниця набула певного переосмислення значення в рамках сфери функціонування. Як зазначають науковці [Зацний 2001, с. 25], модифікації змісту існуючих одиниць виникають внаслідок їх функціональної мобільності і спричиняють процеси "деспеціалізації" та "транспеціалізації". Зміна семантики слова супроводжується змінами його функціональних характеристик.

Наступною, не менш важливою сферою впливу на формування кіногалузі, є фотографія. Результати дослідження виявили той факт, що елементи фотоголузі складають значну частину лексикону кіномистецтва. Дані одиниці загалом відображають процес створення кіно з технічної точки зору.

До переліку таких лексем можна віднести слова *motion* – "хід", *art of lightning* – "мистецтво освітлення", *assembling* – "монтаж", *background* – "задній план сцени, яка знімається". Слід зазначити, що одиниця *background* перейшла із сфери загального вжитку до термінологічних одиниць шляхом семантичної деривації, і вже із сфери фотомистецтва була перенесена в сферу кінематографу. Цей приклад яскраво ілюструє процес транстермінологізації. До цієї групи слів можна також віднести також такі лексеми, як *film bin* – "кошик-контейнер для фільму", *can* – "коробка для плівки", *develop* – "проявляти", *juxtaposition* – "фотомонтаж" (похідне значення від "накладання", "зіставлення"), *film projector* – "кінопроектор", що є похідною від лексеми *projector*. Технічне оснащення кінематографічного процесу ілюструють такі одиниці, як *rectifier* – "прилад для виготовлення плану місцевості на основі аерознімку, зробленого під кутом до поверхні, яка фотографується"; *film break detector* – "детектор зламу кіноплівки", *film path* – "стрічкопросувна доріжка", *reel (film)* – "плівка", *feed spindle* – "ходовий гвинт", *lamphouse* –

"екран лампи", *photocell* – "фотоелемент", *mobile cinema* – "кінопересувка", *viewfinder camera* – "шкальний фотоапарат".

До ядра терміносистеми можна також віднести такі спеціальні лексеми як *boom* – "операторський кран", *booth* – "кінопроекційна", *stage box* – "прожектор для освітлення сцени", *camera* – "кінознімальний апарат". Від останнього слова похідним є *cameraman* – "кінооператор". Під час зйомки кінострічки використовувались спеціальні професійні камери: *motion picture camera*, *film camera*, *high-speed camera*, *newsreel camera*, *soundproof motion picture camera*, *professional narrow-gauge motion camera=16 mm camera*. Камери вдосконалювались, додавались більш складні елементи, що дозволяло покращити зображення.

Із сфери фототехніки були також запозичені такі номінативні одиниці, як *lens* – "об'єктив", *mask* – "світлонепроникний папір", *viewfinder eyepiece* – "окуляр видошукача", *handgrip* – "рукоятка", *eyecup* – "очна ванночка", *zooming lever* – "важіль збільшення масштабу" та ін. Зазначені одиниці є спільними для сфери кіно та фотографії, оскільки функціонують в межах однієї терміносистеми. Тому і значення цих слів залишаються незмінними.

Таким чином, на основі аналізу мовного матеріалу можна зробити наступні висновки. Терміносистема кінематографу широко представлена одиницями із сфери театру та фотомистецтва. Процес формування терміносистеми кінематографу відбувся, головним чином, завдяки транстермінологізації лексичних одиниць вищезазначених галузей мистецтва з повним або частковим збереженням їхнього семантичного навантаження. Це явище пов'язане, насамперед, із спільним ознаками елементів взаємодіючих терміносистем (театр↔кіно↔фото), а також новоутвореної терміносистеми (театр+фото=кіно). Тому можна сказати, що процес транстермінологізації є невід'ємною частиною формування та функціонування терміносистем. Завдяки транстермінологізації відбувається їхня самоорганізація та саморегуляція, що сприяє збагаченню (взаємозбагаченню) галузевих підмов. **Перспективи** подальшого розвитку вбачаємо у розгляді соціокультурних чинників формування та розвитку англомовного словника кінематографічної галузі.

Література

Зацний Ю. А. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2001. – 243 с. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / І. М. Гумовська. – Л.: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2000. — 19 с. Сахаров А. А. Англо-рус. словарь по фотографии и кинематографии / [под ред. Е. М. Голдовского] / А. А. Сахаров. – М.: Глав. ред. иностр. науч.-техн. словпрафизматгиза, 1960. – 395 с. Сурадейкіна Т. В. Лінгвокогнітивні та дискурсивні характеристики англомовної мистецтвознавчої термінології: автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філ. наук: спец. 10.02.04 / Т. В. Сурадейкіна. – Чернівці, 2008. – 20 с. Токміна Е. А. Англо-русский и русско-английский словарь искусств. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 352 с.

УДК 811.112.2'373.43"19/20"

ТУПАХІНА О. В., ВЛЕЗЬКО О. С.
(Запорізький національний університет)

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ НЕОЛОГІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню проблеми неологізації німецької мови кінця ХХ – початку ХХІ століття шляхом запозичення нової лексики. Розглянуті основні класифікації запозичень. Встановлені основні причини, якими обумовлена їх поява.

Ключові слова: англоамериканізм, запозичення, неологізація, неологізм.

Тупахіна Е.В., Влезько О.С. Неологизация немецкого языка конца ХХ – начала ХХІ века (на материале СМИ). Статья посвящена исследованию проблемы неологизации немецкого языка конца ХХ – начала ХХІ века путем заимствования новой лексики. Рассмотрены основные классификации заимствований. Установлены основные причины, которыми обусловлено их появление.

Ключевые слова: англоамериканизм, заимствование, неологизация, неологизм.